

Tradiția paradoxismului

Constantin M. Popa

Cine sînt paradoxistii? Niște scriitori ireverențioși față de tradiția literară, inițiatori turbulenți ai unui nou credo poetic? Niște rebeli decisi să denunțe conveniențele lumii contemporane? Mai degrabă niște sceptici exprimîndu-și convingerea că orice societate înseamnă presiune, că nici un sistem politic nu ne va elibera de "durerea de a trăi" și, de aici, aversiunea față de toate mistificările și autemistificările ce-și găsesc consacrară în limbaj.

Esența paradoxismului ca atitudine n o n își află precursori atît în literatura avangardei, cît și în cea experimentalistă.

Primul scriitor ce poate fi revendicat unei tradiții în curs de consolidare și care fi include, cu drepturi depline, pe Apollinaire și Jarry,

este straniul Urmuz. Existența sa nesigură și anxioasă a atras atenția asupra conflictului permanent cu lumea, autorul cunoscutei fabule "Cronicari" fiind considerat "premergătorul, cel dinții de aici și de aiurea, care din vârful peniței ca de pe o trambulină, a făcut primul salt pe o planetă nouă, cu o altă atmosferă și cu o nouă geografie a sensibilității".¹

Urmuz sesizează formalizarea excesivă a literaturii incapabile să-l mai exprime pe om și întreprinde părădiera unităților încremenite ale limbajului, clișee, fraze prefabricate, pe care le așează în contexte ce le trădează vacuitatea. "Merala" fabulei sale poate constitui emblema "mișcării paradoxiste":

CRONICARI

Fabulă

Cică niște cronicari

Duceau lipsă de șalvari

Și-au rugat pe Rapapert

Să le dea un pașapert.

Rapapert cel drăgălaș

Juca un carambolaș,

Neștiind că-Aristotel
Nu văzuse estropel.
"Galileu!O,Galileu !
Strigă el atunci mereu
Nu mai trage de urechi
Ale tale ghetе vechi."
Galileu scoate-o sinteză
Din redingeta franceză,
Și exclamă:"Sarafeff,
Servește-te de cartef!"

MORALA

Pelicanul sau babița.

(1930)

Dinamismul spiritului angajat într-o stare de totală disponibilitate permițându-i ieșirea din formulă și convenție este prezent și la Ion Vinea, teoretician vehement al avangardismului, care încă în anii '20 publica această poezie concretistă intitulată "Eleonora":

Tu •

Tu

Ah tu Ah tu

T U U U U U U U

Ah - tu Ah

T U U U U U U U

Ah-tu ah - tu ah - tu ah-tu ah

Tu Ah Tu Ah T U U U U

Ah-tu-ah, ah-tu-ah, ah-tu-ah

ah-ha-ah-ha-ah-haah-ha-ah

ah-Ha ah-Ha ah-Ha ah-Ha a H

a - a - Ah Ha

aaaaaaH

TUUUU u u u u

E E L E e c e n e e r a

Mihail Cosma (Claude Sernet), prieten cu
Marinetti, cultiva o poetică a cuvintelor în libertate
ce se organizează vizual în poem:

PROSPECT

Stradă de curînd

inventată în care

copilul Isus vine de cărți
poștale ilustrate cu vederi din
Orient, gîndesc mai departe Fe-
cioră Maria profesiunea de sfîntă
azi nu mai e rentabilă - prin "Mica Publi-
citate" se anunță lucrătorii de fabrică
trotuarul merge cu saboți de lemn
totuși nu ești în Olanda tavernă
sau cîntec înflorit în sub-
sol un tramvai electric
trece spre Damasc

Evident, prestigiul unui Apollinaire și al
caligramelor sale este imens și deosebit de fertil.
Poeți români ai avangardei, precum Gellu Naum, Virgil
Teodorescu sau Ion Caraion au tradus celebrele "Cra-
vata și ceasul", "Inimă coreană și oglindă", "Plouă",
"Porumbița înjunghiată și havuzul", orientînd gustul
spre jocul imaginilor (în sens propriu), spre f e r-
m e l e luate de plasma poetică.

Spiritul frondeur al altui pontif al avan-

gardei românești, Geo Bogza, se manifestă prin contrapunerea universului poetic acceptat a altuia, îndeobște interzis. "Nu pentru paradox, ci pentru stabilirea unui firesc de atitudini, - scria poetul - precizez că, în cadrul absolut al cuvântului, intră tocmai acea serie de realități, secetite de obicei ca impure".².

Întreprinzînd o veritabilă campanie de umilire a poeziei tradiționale, el substituie cuvîntul diafan cu un univers al expresiilor dure, menite să jig-nească urechile "bine educate", printr-o voită stridență. Poemul invectivă, volum însoțit de amprentele digitale ale auterului fixate în cerneală tipografică, evidențiază caracterul antipoeitic, ultragiant chiar al demersului liric. De altfel, o serie de piese răspîndite în publicațiile vremii "avertizează" în legătură cu noile granițe ale poeziei:

ATENȚIUNE

	a	XX
	i	i
	t	u
	n	l
/	î	u

P c
s a
ă e
R v

se anunță

P
e
e
z

P i
e a
n
e
t
r
a
n
t
i
s
t
ă

sau cu neul erez izverit din experiențe vitale integrale:

Cred în vîrsta mea, în atributele fiecărei Vîrste,

În datoria intensificării acestor atribute.

Cred în neexistența existențelor imperios necesare.

Cred în breznul cuvintelor sunate în veacuri.

Cred în pisiei.

Cred în miracelul verbelor goale.

Cred în absurd.

Cred în perversitatea florerilor, feciearelor.

Cred în orizonturile estetice deschise de psihanaliză.

Cred într-o finalitate cu forme inimaginabile, dar cu repercușuni anticipat retroactive asupra sufletului centimperan.

Cred în sex.

Cred în țipete.

Cred în galeși și prezervative.

Cred în vecea strămeșilor insinuată la fluxul inimii.

Cred în sabia peniței.

Cred în visuri.

Cred într-o viziune sexuală a întregului univers viu.

(1929)

Fără îndoială, foarte aproape de exercițiul paralingvistic este Tășeu Gheorghiu, caz-limită prin tăcerea autoimpusă, confirmând practica autonegația paradexistă. Iată două creații electivente pentru "flexibilitatea formei fixe" și pentru "fața vie a morții":

1. TU, BERGULE, AI UN TUBERCUL DE OS,

TUBERCULOSULE.

2. MARYLIN MONROE

.....

(aceperită de pătura aspră, pe targa de la mers-

gă, o șuviță,

dear, flutura, de platină, în vântul unor zeri de

lacrimi.)

Un alt moment de referință, atât pentru dezvoltarea suprarerealismului românesc, cât și pentru mișcarea paradexistă, îl reprezintă creația lui Gellu

Naum, exemplară pentru ceea ce înseamnă încălcarea
oricărei logici a poemului. Imaginile se oferă recepto-
rului în mod obiectiv, poezia - de tip experimental -
fiind concepută ca " o stare plasmatică, spre care se
accede printr-o mulțime de forme semnificante aflate
în continuă mișcare browniană." ³ Să urmărim o se-
lecție din "122 de cadavre":

Niciodată un cuvânt preferat în interiorul canalu-
lui de scurgere.

*
Ultima ta șansă este reconstituirea din fragmente.

*
Este suficient, poate, să paralizezi vocabularul.

*
Dacă te doare mâna vindec-o cu un cuțit.

*
Aruncă-te în fluviu; acolo vei găsi pleoapa pe care
o pierduseși.

*
Se poate numi peet numai acela care deformează cu
precizie.

*
Cuvântul e un vas în care ard foarte încet simbo-
lurile defuncte.

(1946)

Experiențele suprarealismului postbelic a-

ting prin Gherasia Luca dimensiunea arbitrariului și
a caricaturalului. Impreviziția și teribilismul conduc
la afișarea unor practici bizare, ca în aceste versuri
(?) "bîlbe" din "Secretul gelului și al pliaului":

vevevevevevecea eceaa ta
sau vavavavavasul în care tu tiitiitiititii
cu erererer izezeerizenantamente
umpicumpicumpicum înclinclinclinclinat
pentru a te putea oglindi
în ale tale preprepre
preprepreprepii cearcăne
ca într-un laclac desisisisisisinge
culculpapapa culpabile sau
nunununu nu nu
mîmîmîmînimîmîmîmîmîinile tale
sînt muriteare
vreau să zic mîmîmîmînimîmîini
mîini mîinile
ssssss sss ssssssss ssss

"Poemul, înscenare retoric-absurdă, urmărește," cum remarcă avizatul cercetător al avangardei românești, Ion Pop, "compromiterea convenției și formulei prin chiar excesul lor parodiat"⁴ și caricaturizat.

Cum s-a putut ușor observa, am ales cele mai multe exemple din sfera "poeziei vizuale" pentru a susține ideea unei tradiții a paradoxismului, deși creațiile aparținând acestei mișcări literare sînt "fascinate" de opoziții și tensiuni, contradicții ale logicii, de discontinuități și interferențe, dar și de încercări de a realiza unitatea contrariilor într-un discurs deschis, suspendat spre sensuri necunoscute, refuzînd mereu demesticierea. Toate acestea, cu scopul mărturisit de a evita obediența față de condiția culturală a literaturii. Nonliteratura ca și antiliteratura - arată Adrian Marino - este negarea acestei condiții cu care "poezia se află în permanent conflict și relație dialectică."⁶

Bineînțeles, o atare situație față de "erînduirea literară" este, prin forța lucrurilor, periclitată.

NOTE:

1. Geo Bogza, Urmuz premergătorul, în "Umu", III, 1930, nr.31. Vezi și excelentul eseu al lui Nicolae Balotă, Urmuz, Ed. Dacia, Cluj, 1970.
2. În vocabular, divagații și precizări, în "Umu", III, 1930, nr.32.
3. Marin Mincu, Avangarda literară românească, Ed. Minerva, București, 1983, p.49.
4. Ion Pop, Avangarda în literatura română, Ed. Minerva, București, 1990, p.327.
5. Cf. Marin Mincu, *op.cit.*
6. Adrian Marino, Hermeneutica ideii de literatură, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1987, p.429.